

AH, GENE AVRUPA

Orhan Pamuk

1950'lerde ve 60'larda çocukluğumun Türk okul kitaplarında Avrupa bir pembe masal ülkesiydi. Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen ve dağılan Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntılarından Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken Kemal Atatürk Yunan ordularıyla savaşmış, ama sonra ordunun desteğiyle Batı karşıtı değil, Batı yanlısı, modernleşmeci bir dizi kültürel, toplumsal reforma girişmişti. Yeni Türk devletini kuran seçkinlerin iktidarını sağlamlaştıran ve seksen yıldır Türkiye'de tartışılan bu reformları meşrulaştırmak için taklit etme zorunda olduğumuz pespembe –occidental– bir Avrupa hayaline inanmamız gerekiyordu.

Çocukluğumun ders kitapları, din ile devlet işleri arasına bir uzaklık koymanın, Arap alfabesinden Latin alfabesine geçmenin ya da tekkelerin kapatılmasının yararlarını bize öğreten metinler kadar, Avrupa'nın büyük gücünün ve başarısının sırrını anlamaya çalışan sorularla doluydu. "Rönesans'ın nedenleri ve sonuçlarını yazın" diye sorardı ortaokul tarih hocası sınavda. "Bizde de Arabistan'daki gibi petrol çıkarsa Avrupalılar gibi zengin ve modern olur muyuz?" diye sorardı lise arkadaşlarımdan saf olanları. Üniversiteye ilk girdiğim yılda sınıf arkadaşlarım, gene aynı sorularla karşılaştıklarında "Bizde niye Aydınlanma olmadı?" diye dertlenirlerdi.. 14. yüzyıl Arap düşünürü İbni Haldun yenik uygarlıkların galipleri taklitle işe başladıklarını söyler. Türkler, tarihleri boyunca başka büyük bir gücün sömürgesi olmadıkları için "Avrupa hayranlığı" veya "Batı taklitçiliği" denilen şey Franz Fanon'un, V.S. Naipaul'un ya da Edward Said'in kitaplarında gördüğümüz gibi onur kırıcı, kahredici bir şey olmaktan çok tarihsel bir zorunluluk, hatta bir uyum sorunu olarak yaşanırdı.

Bir zamanlar en dindar ve en Batı karşıtı muhafazakâr siyasetçilerin, düşünürlerin bile gizliden gizliye inandığı bu pembe Avrupa hayali artık yok. Artık Türkiye eskisi kadar yoksul olmadığı için belki. Türkiye, askerler tarafından yönetilen bir köylü toplumu olmaktan çıkıp, sivil toplumu güçlü, karmaşık bir ülke olduğu için belki de... Ve tabii, en çok da son yıllarda Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki görüşmelerin yavaşlaması, bir çeşit sonuçsuzluğa doğru ilerlemesi yüzünden. Artık ne Avrupa'da ne de Türkiye'de, Türkiye'nin yakın gelecekte Avrupa topluluğunun bir

parçası olacağına ilişkin gerçekçi bir iyimserlik var. Bu iyimserliğin kaybolduğunu söylemek, ilişkilerin bütünüyle çıkmaza girmesi kadar umut kırıcı olduğu için, kimse bu gerçeği telaffuz etmek, bile istemiyor.

Hem Türkiye’de hem de Batı dışındaki ülkelerde Avrupa ile ilgili bir sihir kaybı olduğunu kendi yolculuklarımdan, deneyimlerimden biliyorum. Türkiye-AB ilişkilerinin zayıflamasının bir nedeni elbette Türk ordusunun bir kısmının, büyük basın gruplarının, milliyetçi siyasi partilerle bir cephe oluşturarak, görüşmeleri başarıyla baltalaması . Bana , başka pek çok yazara hapis isteğiyle davalar açılması, diğerlerinin vurulması, misyonerlerin,Hristiyan din adamlarının öldürülmesi de aynı gelişmelerin sonucuydu.Daha önemli diğer duygusal neden, belki en iyi Fransa örneği ile anlatılabilir: Son yüzyılda kuşaklar boyunca laiklik anlayışı, eğitim sistemi, edebiyat ve sanatta Fransa’yı örnek alıp sadakatle taklit eden Türk seçkinleri, son beş yılda Türkiye’nin Avrupa’ya yakınlaşmasına en çok Fransa’nın karşı çıkmasıyla büyük bir hayal kırıklığı yaşadılar. Batı dışındaki ülkelerdeki Avrupa konusundaki en son hayal kırıklığı, hatta Türkiye’deki gibi öfke ise tabii ki Irak Savaşı yüzünden. Avrupa’nın bu haksız ve zalim savaşa George Bush tarafından kandırılıp sürüklendiğini, ama kandırılıp sürüklenmeye çok gönüllü olduğunu bütün dünya gördü.

İstanbul’dan, hatta daha uzaktan, Avrupa haritası dışından bakıldığında görülen ilk şey Avrupa’nın (ve Avrupa Birliği’nin) kendi iç dertleri yüzünden kafasının karışık olduğu. Avrupa halklarının dini, deri rengi, kültürü kendilerinkinden değişik olan insanlarla birlikte yaşamak konusunda Amerikalılardan çok daha deneyimsiz ve isteksiz olması da çok belirgin ve bu isteksizlik Avrupa’nın sorunlarını daha içinden çıkılmaz hale getiriyor. Almanya’daki son entegrasyon ve çok kültürlülük tartışmaları bu isteksizliğin iyi bir örneği.

Ekonomik buhran derinleştikçe ve yayıldıkça Avrupa’nın kendi içine dönmesi, Flaubertci anlamıyla kendi “burjuva” hayatını korumaya çalışması sorunları erteliyor belki, ama çözmiyor. Her yıl biraz daha karmaşık ve kozmopolit olan ve artık Asya’nın, Afrika’nın pek çok ülkesinden göç alan İstanbul’a bakarak bile şu sonuca rahatlıkla varabilirim: Kendilerine yaşayacak, çalışacak yeni yerler arayan Asya’nın, Afrika’nın yoksul, işsiz, çaresiz kalabalıklarını Avrupa’dan sonsuza kadar uzak tutmak imkânsız. Duvarları yükseltmek, sınır koruma gemilerini artırmak, vizeleri zorlaştırmak, sorunları yalnızca erteliyor. Daha da kötüsü göçmen karşıtı toplumsal öfke ve siyasal hareketler ise Avrupa’yı Avrupa yapan temel değerleri yıpratıyor.

Çocukluğumun Turk okul kitaplarında bu değerler arasında demokrasi ve kadın haklarından hiç bahsedilmez, ama Fransız aydın ve sanatçıların kullandıkları (ya da biz öyle düşünürdük) Gauloises sigara paketlerinin üzerinde yazan “ liberte, egalite, fraternite” –özgürlük, eşitlik, kardeşlik-sloganından bol bol bahsedilirdi. Daha sonra “ fraternite-kardeşlik” sol hareketlerinin öne çıkardığı dayanışma ve birlik duygusunun temeli oldu. Göçmenleri, azınlıkları cansıkıcı bir sorun olarak , hatta bir tehdit olarak görmek, Avrupa şehirlerinin kenarlarında zor hayatlar süren Müslümanları, Asyalıları, Afrikalıları mutsuzluklarından sorumlu tutmak “kardeşlik” değil.

Avrupa'nın yüzyıllar süren kendi iç savaşlarından , sınıf mücadelelerinden ve kolonyalist geçmişinden sonra ve halklarının yaratıcılı ile ortaya çıkardığı ve Batı dışındaki dünyanın imrendiği zenginliğini korumak için telaşlanmasından doğal bir şey olamaz. Ama Avrupa kendini korumak için kendi içine mi dönmeli yoksa kendini bir zamanlar bütün dünya aydınları için çekim merkezi yapan temel değerlerini mi hatırlamalı ?

guardian pamuk 1...